

Rahapesu Andmebüroo tagasiside konsultatsioonivaldkonnale ja avalik-õiguslikest ametikandjatest kohustatud isikutele 2021. aasta kohta

Riskikeskkond

Eestis tekib riigisisest kuritegevusest aastas 81–118 mln eurot (kuni ca 120 mln eurot) kriminaaltulu, mida oleks võimalik pesta¹. See jaotub peamiselt järgmiste eelkuritegude vahel: narkokuritegevus (30–50 mln eurot), kelmused (37–40 mln eurot), omastamised (10–20 mln eurot) ning maksukuriteod (4–8 mln eurot).

Eestis tegutsevate pankade välismaksete käive (2021. aastal 86,2 miljardit eurot) ja virtuaalväringu teenusepakkujate kaudu vahendatavate tehingute maht (ajavahemikul juuli 2020 kuni juuli 2021 oli 20,3 miljardit eurot) on kordades suurem, viidates suuremale **piiriülese rahapesu ohule**. Seda kinnitab ka Rahapesu Andmebüroole (edaspidi RAB) saadetud välispäringute info: RABile 2021. aastal saadetud välispäringutega² seotud summa oli 1,33 miljardit eurot, millest pool läbis Eestit transiidina.

NRA 2020 hinnangul³ on äriühinguteenuse pakkujate puhul nii rahapesu kui ka terrorismi rahastamise oht **keskmine**. Rahapesu osas on ohuks **juriidiliste isikute ärakasutamine**, mis on tingitud äriühingute asutamise ja vahendamise protsessi lihtsusest ja puudulikest kontrollinõuetest ärisuhete loomisel. Terrorismi rahastamise osas on riskiks juriidiliste isikute ärakasutamise oht terrorismi rahastamise skeemides ning turuosaliste madal teadlikkus terrorismi rahastamise tüpoloogiatest. 2021. aasta teises pooles valminud RABi analüüs „Äriühinguteenuse pakkujatega seonduvad rahapesuriskid Eestis“⁴ jõudis järeldusele, et nende teenuste pakkumine on Eestis väga aktiivne ning oluline osa teenustest on suunatud rahvusvahelisele turule. Mitmete Eesti äriühinguteenuse pakkujate tegevus suurendab Eesti ärikeskkonna läbipaistmatust ja võimalust juriidiliste isikute ärakasutamiseks kuritegelikel eesmärkidel. Mitmed äriühinguteenuse pakkujad abistavad välismaalasi RABilt tegevuslubade taotlemisel, kontrollimata seejuures ettevõtete ja isikute tausta. Hoolsusmeetmete kohaldamata jätmine ettevõtte ja tegevusloa müügi protsessis võimaldab ebaausatel isikutel ära kasutada Eesti ettevõtteid ja majandussüsteemi ning need ettevõtted, keda RAB tegevusloa protsessis ei tuvasta, on hiljem taas RABi huviorbiiti

¹ Allikas: FI sektoraalne riskihinnang 2021 (pole avalikult kättesaadav).

² Rahapesu andmebüroo väliskoostöö ülevaade 2021 [https://fiu.ee/media/246/download]

³ Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise siseriiklik riskihinnang 2020. Rahandusministeerium, 2020. [https://www.rahandusministeerium.ee/et/finants-ja-ettevotluspoliitika/rahapesu-ja-terrorismi-rahastamise-tokestamine]

⁴ Äriühinguteenuse pakkujatega seonduvad rahapesuriskid Eestis. Siseriiklik riskihinnang. Rahandusministeerium, 2021. [https://fiu.ee/media/149/download]

tõusnud erinevate petuskeemide või küberkuritegude tõttu. NRA osana äriühinguteenuse pakkujate seas läbi küsitluse tulemused näitasid, et ligi 3/4 vastanutest ei osanud nimetata oma valdkonnas esinevaid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisega seotud riskide tüpoloogiaid, mis viitab sellele, et teenusepakkujad ei tunne ega suuda efektiivselt hinnata ja tuvastada sektoris esinevaid riske.

NRA leidis, et muude õigusteenuse osutajate sektoris on nii rahapesu kui terrorismi rahastamise oht **madal**. Rahapesu osas on ohuks **tundmatu taustaga rahavoo juhtimine läbi õigusbüroo pangakonto**, kus välisriigi isikud üritavad: 1) vahendada läbi õigusbüroo konto raha maksmist ilma arusaadava põhjusega; 2) tasuda õigusbüroo kaudu ettemaksu enne õigusteenuste osutamises kokkuleppimist, mis võimaldaks paluda ettemaksu tagasikandmist. Terrorismi rahastamise ohuks on õigusteenuste kasutamine ettevõtete tegelike kasusaajate varjamiseks, et teha tehinguid, mis on suunatud terrorismi rahastamisele, kuid see tõenäosus on madal. Tulenevalt õigusteenuste iseloomust on nende kasutamine terrorismi rahastamiseks vajaliku väärtuse ülekandmiseks sobimatu.

Ülevaade 2021. aastal saadetud teadetest

RAB sai 2021. aastal nn professionaalidest kohustatud isikutelt (advokaadid, muud õigusnõustajad, äriühinguteenuse pakkujad, finants- ja maksunõustajad, raamatupidamisteenuse pakkujad, audiitorid, kohtutäiturid ja pankrotihaldurid) kokku **282** teadet, mis moodustab ligikaudu 2% kõikidest RABile esitatud teadetest. Sarnaselt varasemate aastatega olid aktiivseimad teataja notarid, kes saatsid **172** teadet. **25** teadet saadeti märkega „kiire“.

Tabel 1. 2021. a RABile saadetud teadete jagunemine teataja gruppide kaupa

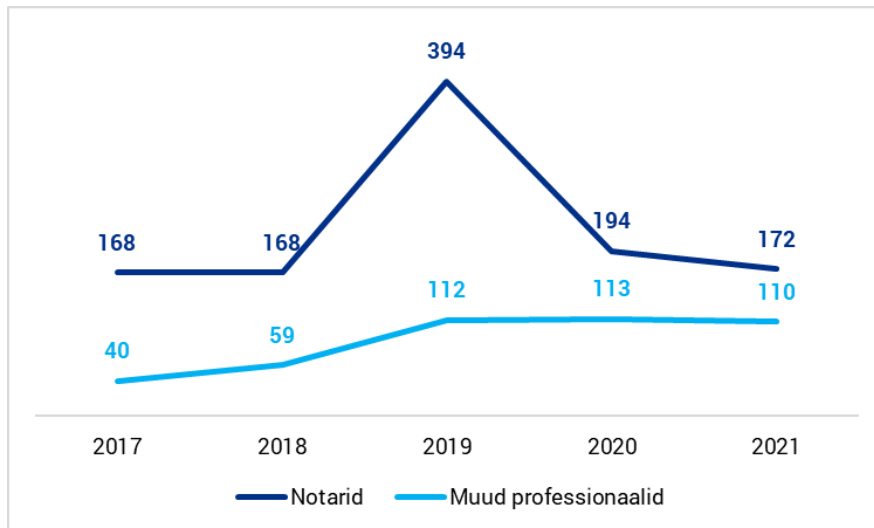
Teatajagrupp	Kokku	Kokku (%)	RP	RP (%)	TR	TR (%)	ISR	ISR (%)
Krediitiasutused	11 074	66,5%	10 988	78,1%	2	0,7%	81	81,8%
Finantseerimisasutused	2088	12,5%	813	5,8%	223	73,6%	3	3,0%
Virtuaalvääringu teenuse pakkujad	1865	11,2%	1781	12,7%	67	22,1%	4	4,0%
Teise riigi asutused ja isikud	709	4,3%	32	0,2%	0	0,0%	2	2,0%
Professionaalid	282	1,7%	151	1,1%	8	2,6%	1	1,0%
Riigiasutused	199	1,2%	32	0,2%	1	0,3%	3	3,0%
Ei ole kohustatud subjekt	185	1,1%	180	1,3%	0	0,0%	0	0,0%
Hasartmängukorraldajad	143	0,9%	57	0,4%	0	0,0%	0	0,0%
Muud eraõiguslikud ettevõtjad	110	0,7%	29	0,2%	2	0,7%	5	5,1%
KOKKU	16 655	100%	14 063	100%	303	100%	99	100%

Selgitus: RP – rahapesuteade (STRid, UTRid ja UARid), TR – terrorismi rahastamise teade (TRid ja TR_UARid); ISR – rahvusvahelise sanktsiooni kahtluse teade.

Notareid mitte arvestades on professionaalide teatamisaktiivsus viimastel aastatel küll stabiilselt kasvanud, kuid jätkuvalt ebapiisav. Eesti advokatuurile ligi 900⁵ aktiivset liiget, kuid

⁵ 07.03.2021 seisuga kokku 878 lähtudes <https://advokatuur.ee/est/advokatuur> esitatust.

teateid esitas vaid viis advokaadibürood. Tegevusloaga äriühinguteenuse pakkujate arvukust⁶ ja tegevuse riskitaset arvestades peaks neilt hoolsusmeetmete ja teatamiskohustuse korrektse rakendamise korral laekuma kordades rohkem teateid. Ootused on palju suuremad kogu konsultatsioonisektorile üldisemalt. Samuti on murettekitav, et pankrotihaldurid ja kohtutäiturid esitasid RABile 2021. aastal ainult kolm teadet. Teadete esitamise dünaamika aastatel 2017-2021 on esitatud alljärgneval joonisel.

Joonis 1. Professionaalide esitatud teadete jagunemine sektori siseselt, 2017-2021.

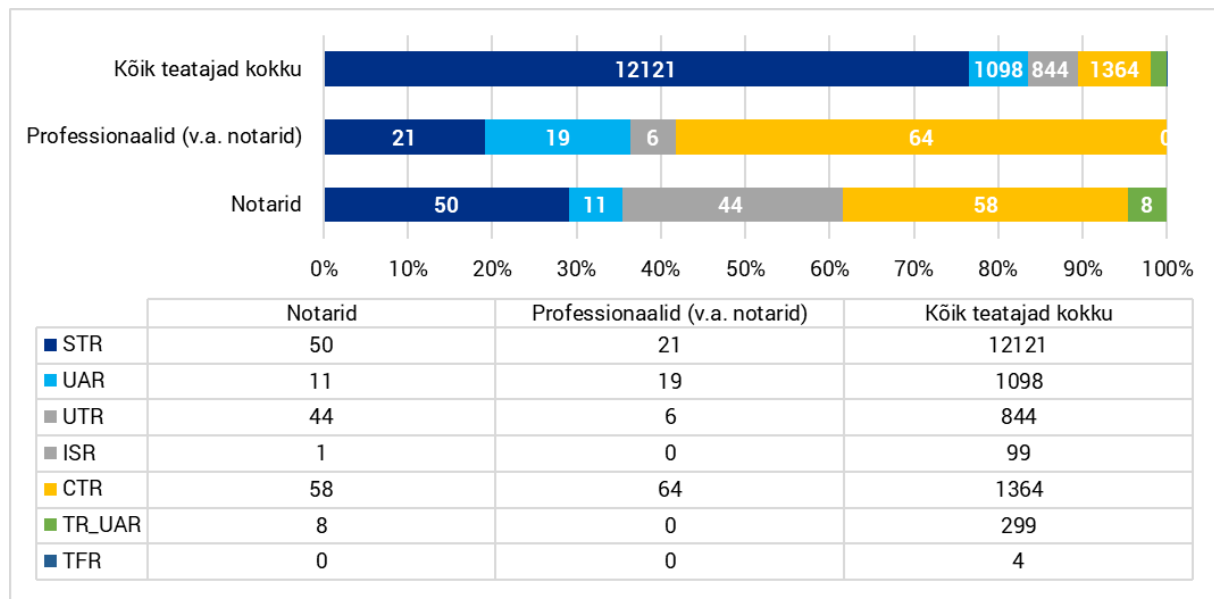
2021. aastal professionaalidelt laekunud teadetest 43% olid sularahateated (**CTR**), kokku 122, kuid märkimisväärne osa puudutas ka rahapesu: kahtlase tehingu teateid (**STR**) esitati 71, ebahariliku tehingu teateid (**UTR**) 50 ja ebatavalise tegevuse teateid (**UAR**) 30. Terrorismi rahastamisele viitavaid teateid laekus professionaalide sektorist vaid notaritelt, kes esitasid 8 riskiriigi seostega ebahariliku tegevuse teadet (**TR_UAR**). Nendes teadetes oli paraku märkimata spetsiifiline riskile viitav indikaator. Rahvusvahelise sanktsioonikahtlustega teateid (**ISR**) esitati üks.

Tabel 1. 2021. a RABile saadetud professionaalide teated teatajate põhitegevusala lõikes.

	CTR	STR	UTR	UAR	TR_UAR	ISR	Kokku
Advokaadid	1	3		2			6
Audiitorid	57	6	2	3			68
Finants- ja maksunõustajad		1					1
Kohtutäiturid		1					1
Muud juriidilised nõustajad	1	4	1	6			12
Notarid	58	50	44	11	8	1	172
Pankrotihaldurid		1	1				2
Raamatupidamisteenuse pakkujad	5	5	1	3			14
Usaldusfondi, äriühingu vms teenuse pakkujad			1	5			6
Kokku	122	71	50	30	8	1	282

⁶ Majandustegevuse registri andmed seisuga 11.01.2021 näitavad, et Eestis oli kokku 315 kehtiva äriühinguteenuse pakkuja tegevusloaga ettevõtjat.

Kuidas notarite ja ülejäänud teiste professionaalide teated suhestuvad kõigi teatajate esitatud teadetega, on näha jooniselt 2.

Joonis 2. Notarite, teiste professionaalide ja kõikide teatajate poolt RABile 2020. a saadetud teadete jagunemine teate liigi kaupa.

Professionaalidelt laekunud teadetest suunati süvaanalüüsi **18%** ehk 50 (nendest 33 audiitorite ja 9 notarite teated, 8 ülejäänutel) ning nende teadete infot kasutati 3,1% 2021. aastal RABi alustatud toimikutes. Eesti uurimisasutustele edastatud materjalides kasutati 15 aastal 2021 esitatud professionaalide teate infot.

Teadete kvaliteet ja soovitused tulevikuks

Teadete esitamiseks kasutatakse valdavalt veebivormi. Eristuvad vaid advokaadi- ja õigusbürood, kelle esitatud 18 teatest saadeti 12 e-postiga.

Advokaatide teatamisaktiivsus on märkimisväärselt madal ning samuti pole RAB saanud viiteid hoolsusmeetmete rakendamisel teatavaks saanud negatiivsest teabest. Nagu eelmise aasta tagasisides, nii saab RAB nentida ka 2021. aasta teadete kohta, et advokaatide RABile saadetud üksikud teated olid valdavalt esindatavate kaebuste edastused.

Raamatupidamisteenuse pakkujate teadete kvaliteet on paranenud, kuid teateid esitati vähe. Tegemist on teenusepakkujate grupiga, kellelt ootame paremat hoolsusmeetmete kohaldamist ning teatamiskohustuse täitmist.

Äriühinguteenuse pakkujate seas paistavad teatamisaktiivsuse poolest positiivselt silma üksikud ettevõtted ning nende esitatud teadete kvaliteet on hea. Siiski on äriühinguteenuse pakkujate üldine teatamisaktiivsus ebaproportsionaalselt madal, arvestades riskantset teenuseprofiili ja teenusepakkujate, eriti likvideerimisteenuse pakkujate rohkust. Sektori keskmisena viitab see nõrgale hoolsusmeetmete rakendamisele.

Audiitorid paistavad positiivselt silma valdavalt korrektselt esitatud teadetega. Harva esinevatest vigadest oli enamus seotud tehingute osapoolte märkimata jätmisega vastavasse lahtrisse.

RAB uuendas 25.04.2022 **kahtlaste tehingute tunnuste juhendit**⁷, sh terrorismi rahastamisele viitavate teadete esitamise süsteemi. TFRidega seoses kehtib kolmekuuline üleminekuage, et viia teadete monitooringu- ja esitamissüsteemid vastavusse juhendiga. Seega peab tehniline valmisolek olema olemas hiljemalt 25.07.2022, kuid teateid saab esitada uue juhendi järgi juba varem. Uuest süsteemist tulenevalt eristatakse kahte tüüpi terrorismi rahastamisele viitavaid teateid: TFR-1 ja TFR-2. **TFR-1 eeldab lisaks tehingu osapoole seotusele riskiriigiga ka riskiindikaatorit, TFR-2 eeldab aga konkreetsele terrorismi rahastamise kahtlusele viitavat asjaolu ehk kahtlusindikaatorit.** Riski- ja kahtlusindikaatorid, mis tuleb lisada teatesse, on leitavad juhendist. **RAB avalikustas** kodulehel juhendi lisana ka kõrgema terrorismi rahastamise riskiga riikide ehk **riskiriikide nimekirja**.

RAB järelvalve tähelepanekud

RAB võttis NRA tulemusi arvesse nii 2021. aasta teise poole kui 2022. aasta järelvalvetegevuste planeerimisel. RAB alustas 2021. aastal nelja järelvalvemenetlusega usaldushalduse ja äriühinguteenuse pakkuja osas, kellel on tegevusluba. Kõik järelvalvemenetlused olid kohapealsed järelvalvekontrollid. Ühes järelvalvemenetluses kontrolliti ainult kohustatud isiku hoolsusmeetmete täitmise kohustust, ülejäänud kolm menetlust olid täiskontrollid, mis tähendab, et kontrolliti kõiki RahaPTsS nimetatud kohustuste täitmist ettevõttes.

Kontrollitud teenusepakkujatest suur osa ei suuda efektiivselt hinnata ja tuvastada sektoris esinevaid riske. Nii järelvalvetulemused, riiklik riskihinnang kui 2021. aastal avaldatud analüüs „Äriühinguteenuse pakkujatega seonduvad rahapesuriskid Eestis“ osutavad, et äriühinguteenuse pakkujate rahapesu ja terrorismi tõkestamise alane teadlikkus on madal, riskisüsteemid puudulikud, hoolsusmeetmeid rakendatakse ebapiisavalt ja RABi kahtlastest tehingutest teatamise kohustust täidavad vaid väga üksikud teenusepakkujad.

Väga levinud on äriühinguteenuse pakkujate osutatav professionaalse ühingujuhi teenus, mis kätkeb endas ohtu, et nominaaldirektoritest ja nominaalsetest osanikest „tankistid“ palgatakse kas tegelike kontrollistruktuuride varjamiseks või kasutatakse nominaaldirektoreid, et vabaneda maksejõuetuks muutuvast ettevõttest.

Eestis teevad äriühingute asutamise mitteresidentidele ja e-residentidele lihtsaks ja soodsaks ka Eesti ettevõtluskeskkond ja e-riigi teenused. Turul tegutsevad äriühinguteenuse pakkujad müüvad mitteresidentidele ja e-residentidele valmisettevõtteid ning jätkavad tihti neile vähemalt postkasti- või kontaktisikuteenuse pakumist, luues ja säilitades mitteresidentide kontrollitud ettevõtete näilise sideme Eestiga.

RABi töö tulemusel on turuosalised hakanud paremini mõistma virtuaalvääringutega kaasnevaid rahapesu ja terrorismi rahastamise riske ning RAB on jõudsalt Eesti turul vähendanud kehtivate virtuaalvääringu teenuse tegevuslubadega ettevõtete arvu. RAB nägi siiski sektori turuosaliste üle järelvalvet tehes, et mitmed siinsed äriühinguteenuse osutajad pakuvad endiselt virtuaalvääringu teenuse tegevuslubade ettevalmistamise teenust. Eesti virtuaalvääringu tegevusluba reklaamitakse rahvusvaheliselt kui teenusepakkuja kvaliteedimärgist, mis võimaldab oma klientidele kinnitada, et nende vara on kindlas kohas.

⁷ Juhend kahtlaste tehingute tunnuste kohta. Rahapesu Andmebüroo, 25.04.2022, <https://fiu.ee/media/264/download>.

Seetõttu on Eesti valmisettevõtted, millel on virtuaalvääringu teenuse tegevusluba, saanud müügiartikliks ka rahvusvahelistele äriteenuseid pakkuvatele ettevõtetele.

RAB alustas 2021. aastal järelevalvet üheksa pankrotihalduri osas. Kaks järelevalvemenetlust olid kohapealsed ning seitse kaugkontrollid. Kõikide järelevalvemenetluste fookus oli pankrotihaldurite teatamiskohustuse täitmisel. Protseduurireeglites tuvastati puudusi, sealhulgas ka järelevalvemenetluste eesmärgi ehk teavitamiskohustuse osas. Näiteks olid kontaktandmed teadete esitamiseks aegunud või ei olnud teate esitamiseks viidatud õigele veebilehele.